

סיכום ספרים

על ביטחון ועל אמונה

היחסים בין הדרג המדייני לדרג הצבאי צריכים להיות כמו בין ים לאדריכל. יש מקום לחתול לצבאי חופש פעולה בהוצאה לפועל של רצון הדרג המדייני גרשון הכהן, מה לאומי בביטחון הלאומי, מודון ומשרד הביטחון, בונ-שםן, 2014, 170 עמודים

היחודיות בכתיבתו של אלוף גרשון הכהן

שלושה ממדים מייחדים לטעמי את אלוף גרשון הכהן ואת כתיבתו. ללא הבנתם יתקשה הקורא להבין אותו ואת ספרו:
 1. האמונה היא כוח מניע. הכהן הוא איש של אמונה عمוקה, שהיא בעבורו כוח מניע רב עצמה.
 2. הבנת המורכבות והשלכותה על חיינו. "רגע של יציבות במציאות חי האדם" - כותב אלוף גרשון הכהן - "אינו יותר מרגע של יציבות במציבו של הים. הכלמצו בתנועה מתמדת... למי שתופס כך את הוויית המציאות, לא זו בלבד שהיציבות נתפסת בעיניו כמצב ארעי, אלא אף רצוי לו להישמר מפני הילכדות בתודעה הכווצת של קיומם במערכת סgorה".³

3. שילוב של האמונה ושל הבנת המורכבות בחים ובכתיבה. אלוף הכהן אכן מושיר את האמונה בבית המדרש ואת המורכבות על שולחן העבודה שלו. הם חלק בלתי נפרד מחווית היום-יום שלו.

מתוך אלה נגזרה גם מטרתו המוצהרת של הספר: "לפזר ולהרחיב את גבולות השיח שהתקבעו בעשרים האחרונים".⁴

בكتיבת הספר עשה הכהן שימוש רב במילויונו: האקדמית בפילוסופיה ובספרות השוואתית; הוא מרובה להביא טקסטים מעולמות שונים (למשל של מייסדי האומה כדוד בן-גוריון וברל כצנלסון לצד ציטוטים מהמקורות) ולהקנות להם פרשנות משלו בהקשר המזוהה

מה לאומי בטיחון הלאומי? גרשן הכהן

מבוא
לביטחון הלאומי יש מכנה משותף אוניברסלי הבא לידי ביטוי בשאלת היסוד "יכיז מגינים על הקיום". נוסף לכך יש לכל אומה מאפיינים תרבותיים וערכיים משלה הבאים לידי ביטוי בשאלת יסוד נוספת: "בשביל מה ולמפני מה להגן על הקיום".

מטרת הספר "מה לאומי בביטחון הלאומי" היא להביא לפניו הקורא את מאפייני הביטחון הלאומי של ישראל, הייחודיים רק לה, ולבחו את הזיקות בין שתי שאלות היסוד האלה. "ראוי כמובן" - כותב המחבר – "שקיים של מדינת ישראל יהיה בטוח... אך תכילת העל היא שיבת ציון וקיבוץ גלויות".¹ אם כל מה שאנו מבקשים בארץ ישראל מסתכם בדמייה לשלוות נש יומינית, ניתן אולי להשיג זאת זה בלוס-אנג'לס לא פחות טוב מאשר בתל-אביב".²

ביוגרפיה יוצאת דופן
המחבר, אלוף גרשון הכהן, הוא דמות חריפה בנוף הפיקוד הבכיר של צה"ל: בוגר היישיבה התיכונית נתיב מאיר בירושלים וישבת ההסדר דר עציון, בעל תאואר שני בפילוסופיה ובספרות השוואתית מהאוניברסיטה העברית בירושלים, שקטע את עבודת הדוקטורט שלו כדי להתמנות לראש חטיבת תורה והדריכה (תו"ד) במטכ"ל. בין תפקידיו ניתנים למנות את הפיקוד על קורס קציני שריון, על חטיבת הזזה, על אוגדה 36 ועל הגיס המטכ"ל. ב-2005

איבד את הכוון ולא התנדד בהתנהלותו מול אלופיו, אלא התנהל "בתבונה מפוקחת" בכר שנות חופש פעולה לצבע. כך, למשל, קובלן הכהן כי היה רבו בהחלתו של אשכול להימנע מלקיים דיון עמוק עם השרים על עתידה של ירושלים, ובמיוחד עם בני פלוגתא כמו השר זלמן ארן. "לא זו בלבד שnoch היה לא להחילט ולא להנחות במפורש, זה אף היה רציו לו: אם הדברים יתפתחו לטובה - מה טוב, ואם יסתובכו, טוב שיש דרך נסיגה".¹²

את דפוס היחסים הנכון בין הדרגים מכנה הכהן "אחריות משותפת": "כאן צריך לדבר על מערכת יחסי העבודה המתקיימת בין הארכיטקט לבין היוזם, כאשר הדרג המדיני במטפורה זו הוא סוג של יוזם, ומהמצביា במטפורה זו הוא סוג של יוזם, ומהמצביा ומראיו מערכת הביטחון אני מצפה לפעול ארכיטקט מהסוג הטוב... זו מערכת יחסים המיוסדת על נאמנות. לא נאמנות פורמלית, אלא אמונות מהותית. הרטמך", ראש השב"כ וראש המוסד אינם אינסטורומנט בידי הדרג המדיני. הם העושים במלאה, המצוים בחינוך. הם בעלי יכולת להבין את דרישות הקברניטי. לשניהם יש מקום לבטא את עצם ביצירת הרעיון, ושניהם נמצאים בשדה זה באחריות משותפת. זהו, מערכת יחסים הדורשה לפירוש ולכשור שיפוט".¹³

סיכום

היבורים האלה שעשו הכהן בין מרכיבות ואמונה לבין ביטחון לאומי והערעור שהוא מערער על דפוסו השיח הגמוני של העשורים האחוריים הם שהופכים את הספר "מהו לאומי בביטחון הלאומי" ליהודי ולמאתגר במיוחד על מדריך הביטחון הלאומי בישראל.

הערות

- גירוש הכהן, מה לאומי בביטחון הלאומי, מוזן ומשרד הביטחון, נ"שמן, 2014, עמ' 18.
- שם, עמ' 32.
- שם, עמ' 59.
- שם, עמ' 161.
- שם, עמ' 161.
- שם.
- שם, עמ' 59.
- שם, עמ' 99.
- שם, עמ' 104-103.
- שם, עמ' 46.
- שם, עמ' 59. עלי גולסකא אשכול בן פוקודה - צה"ל וממשלת ישראל בdrink ללחמת ששת הימים, 1967-1963, מערוכות, תל אביב, 2004, עמ' 46-44.
- הכהן כי ראה הממשלה דאג, לוי אשכול, לא כהן, עמ' 55-52.

ד"ר פנחס יחזקאלי
לשעבר ראש המרכז למחקר אסטרטגי
ולמדיניות של המכלה לביטחון לאומי

בעיני הכהן הביטחון הלאומי הוא
מעיאות רבת פרודוקסים. הוא
מחמיש זאת באמצעות הסינית
הידועה: "אללה שמעוניינים ביעבות,
עריכים לשמרו עליה בעוזת
גמשות; אלה שרצוים כוח, עריכים
לשמור עליו בעוזת חולשה".

יציאה למבצעים חזריים ונשנים באוצר שכם.⁸ בימי הלחימה ברצועת הביטחון לבנון היה צורך להטיס את הלוחמים אל מוצבי העומק, מכיוון שצה"ל, שבסל מחוסר כרוני במסה, איבד את השליטה בערים - מה שאפשר לאויב למשם את איום המטענים.⁹

וחוכמת ההתנהלות של הקברניטים
הכהן יצא בספר נגד הנטייה לקבוע דפוסי פעולה נוקשים - למשל ביחסים בין הדרג המדיני לדרג הצבאי - ולואות בהם פתרון אידיאלי. במיוחד ביחסים בין ההנאה המדינית להנאה הצבאית - טוון הכהן - יש להשair מקום לתמرون ולगמישות בנסיבות מה שהוא מכנה "וחוכמת ההתנהלות בעניינים מורכבים וסבוכים".¹⁰

כך, למשל, נשמעת בישראל שוב ושוב בקרות על הדרג המדיני משום שהוא ממעט להגדר לדרג הצבאי מטרות חדות וברורות. זה בולט במהלך ששת הימים: צה"ל יצא אליה ביל שוהוגדרו לו מראש יעדים טריטוריאליים, ובמהלך המלחמה לא הייתה בקרה אזרחית, עילאה על הצבא. צה"ל אומנם קיבל ללא עוררין את כפיפותיו המלאה לרשות האזרחית, אולם מרחב הפעולה של הרטמך"ל דאג, יצחק רבין, בתחום הצבאי היה גדול מאוד. הכהן מסתמן על ספרו של עמי גולסකא, "אשכול, תן פקדות!", כדי להראות כי "הדרג המדיני לא הגדיר יעדים לצבאי, לא קבע את מטרות המלחמה, לא גילה מעורבות של ממש בתכנון האופרטיבי ולא גיבה אותו בתכנון מדיני".¹¹

ולבמהלכו שימשו היישובים היהודיים בעומק השטח נקודת יציאה למבצעים. כך, למשל, אלום בניגוד למסקנותיו של גולסකא, טוון הכהן כי ראה הממשלה דאג, לוי אשכול, לא

של הספר: "לא ביקשתי להסתמך על הדברים המצוטטים כסוג של פניה אוורתודוקסית... בבקשתו למצואו בדברים אלה מקור השראה בהזמנה פתוחה לפרשות, כמו כל אמן, כמו ארכיטקט, המשתמשים ביצירות העבר כמקור ולא כמודל להעתקה... כמו מקור השראה פתוח לעין ולדין". הוא מדגיש כי בין הטקסטים האלה לבין "הקול האגמוני בשיח הישראלי בין ימינו" קיים פער עמוק ומהדדה.⁵

מרכיבי הביטחון הלאומי

בעיני הכהן הביטחון הלאומי הוא מציאות רבת פרודוקסים. הוא ממחיש זאת באמצעות הסינית הידועה: "אללה שמעוניינים ביעבות, עריכים לשמרו עליו בעוזת חולשה".⁶ הפרדוקסים האלה התאחדו מאוד במהלך המבצע "צוק איתן" והפכו את הספר לRELONTE שבן התחזקות המגמות הניאו-liberalיות שבין ההשקה בתקציב הביטחון: "במקום שבו הולכת ומצטמצמת יכולת המדינה לדרש מבניה סיון חיים והקרבה במכון לפצצות הקרב" - כתוב הכהן - גוברת הנטייה לפצצות על כך בשכלול כל הלחימה, במאץ הגורר עימם עלייה בדרישה התקציבית לביטחון".⁷ חלקאות ולהתיישבות מקצת הכהן תפקיד קריטי בביטחון הלאומי: החלאות יוצרת את הקשר בין העם לאדמותו והוא כל בידיו מנהיגים - הן של ישראל והן של שכינה העربים - לייצור וריבונות בשטחים עיבתיים כמו אזור הגבול. המתיישבים - בעיני הכהן - הם הממלאים בונוכחות ובתנוועתם היום-יוםית במרחב את פונקציית המשא: צה"ל חסר אורח נשימה ומסה רחבת היקף להחזקת פעילות בהספקה גביה בשטח רחוב וברצף מבצעי מתמשך. לכן ללא יישוב היהודי השוכן בעומק השטח, כפי שקיים היום ביודה ובשומרון, צה"ל היה מותקעה לשוחות במרחב ולמצאות את תפקידו הצבאי.

הישג "חוות מגן" באביב 2002 התאפשרו - לפי תפיסתו של הכהן - רק הודות למאץ הרצוף שהתקיים בשנים שלאחר המבצע, ושבמהלכו שימשו היישובים היהודיים בעומק השטח נקודת יציאה למבצעים. כך, למשל, היבוב הדר ברכה שימוש לכוחות צה"ל נקודת